

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

В статті досліджено економічний механізм оцінки туристичної привабливості регіону, проаналізовано туристичну привабливість України, визначено проблеми та перспективи її підвищення.

Ключові слова: туризм, туристична привабливість, туристичний кластер, регіональний інформаційний туристичний центр.

Постановка проблеми. Туризм є однією з найбільш динамічних та перспективних галузей світової економіки. Його частка становить близько 12% світового валового внутрішнього продукту, 7% загального обсягу інвестицій, 11% світових споживчих витрат, 5% усіх податкових надходжень і третину світової торгівлі послугами. За прогнозами експертів ВТО, число поїздок в світі до 2020 року досягне 1,6 мільярда туристських прибуттів, з яких 717 млн. припаде на Європу [7].

Розвиток туристичного бізнесу дозволив багатьом країнам з менш привабливими, ніж в Україні, природними та культурно-історичними передумовами підвищити рівень соціально-економічного розвитку. Наявні туристичні ресурси сприяють входженню України на світовий туристичний ринок. Але навіть значний туристичний потенціал ще не дає гарантії успішного розвитку туристичної індустрії. Для підвищення ефективності роботи туристичної сфери економіки необхідно регулювати цим процесом як на загальнонаціональному рівні, так і в регіонах.

Туризм істотно впливає на економічний розвиток держави, сприяє створенню нових робочих місць, є джерелом поповнення бюджету та припливу валютних надходжень, поєднує прибутковість з екологічною рівновагою. Крім того, стимулює розвиток багатьох галузей економіки таких як будівництво, транспорт, сільське господарство, культура, мистецтво тощо, які прямо чи опосередковано пов'язані з туристичною індустрією. Враховуючи велике значення туристичної галузі, Українська держава задекларувала її одним з пріоритетних напрямів розвитку національної економіки. Але разом з тим Україна, маючи усі передумови, не приділяла належної уваги розвитку туризму. У зв'язку з такою ситуацією питання проведення якісної оцінки та регулювання туристичної привабливості регіону набувають значної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки туристичної привабливості України знайшли своє відображення в наукових працях багатьох вчених. Так, В.Я. Гавран [2] досліджує формування привабливості рекреаційно-туристичних комплексів з метою залучення інвестицій в розвиток туризму. В свою чергу А.В. Мокляк [5] наводить оцінку та систематизацію чинників, що визначають привабливість комплексу міжнародного туризму України для іноземців. Найбільш системний підхід щодо оцінки туристичної привабливості регіону приставлений в дослідженні О.В. Музиченко-Козловської [6], але запропоновані науковцем рекомендації пов'язані з визначення туристичної привабливості території в першу чергу щодо якості довкілля. Отже, сьогодні постає нагальна потреба оцінки кожного компонента, що формує в результаті туристичну привабливість регіону.

Метою дослідження є удосконалення економічного механізму оцінки туристичної привабливості регіону, аналіз туристичної привабливості України, визначення проблем та перспектив її підвищення в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Туристична привабливість регіону – це наявність туристичних ресурсів, сучасної розвиненої матеріально-технічної бази туризму, доступної

і достатньої інформації про регіон, які б відповідали потребам туристів і забезпечували досягнення максимального соціально-економічного ефекту.

Виявлено, що для економічного оцінювання туристичної привабливості регіону не існує єдиної методики визначення комплексного показника. В той же час існують методики оцінювання окремих її складових чи суміжних процесів. Тому виникає потреба сформулювати такі рекомендації, які б врахували всю сукупність факторів впливу на туристичну привабливість (рис. 1).

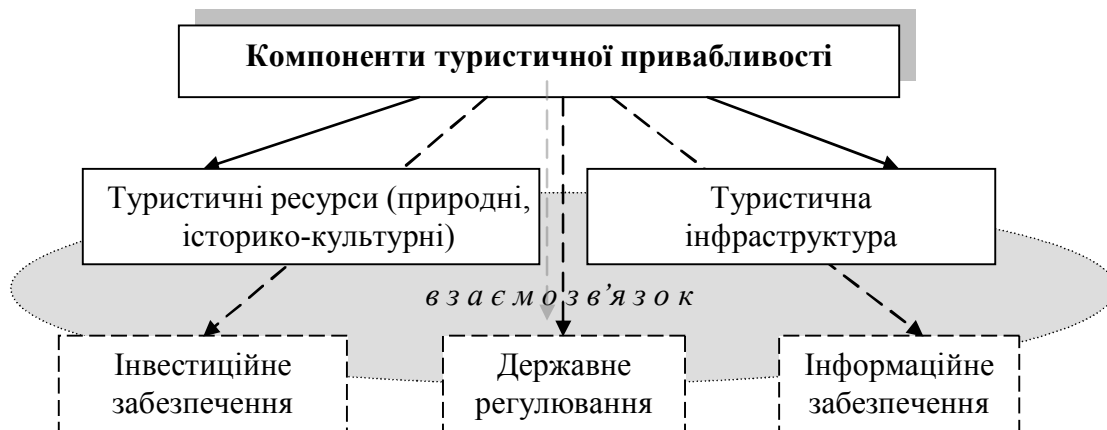

Рис. 1. Сукупність факторів, що визначають рівень туристичної привабливості регіону

Отже, відповідно до рисунку 1 можемо стверджувати, що основу туристичної привабливості регіону складають туристичні ресурси, які включають природні та історико-культурні, та туристична інфраструктура. В той же час їх якість, доступність та рівень представлення туристу залежить від державного регулювання, інвестування галузі та інформаційного забезпечення. Вважаємо, що саме зазначені компоненти складають основу оцінки туристичної привабливості регіону і потребують комплексного аналізу, так як перебувають у взаємозв'язку і взаємодії.

Рівень забезпеченості України **туристичними ресурсами** є дуже високим. По-перше, в Україні значна кількість унікальних та естетично привабливих природних ландшафтів, що придатні для тривалого відпочинку та пригодництва у поєднанні з місцевими пам'ятками культури та природи. Зокрема, це гірські території Карпат (у т.ч. гірськолижні центри, наприклад, Ворохта) та Криму (наприклад, Ай-Петрі), приморські ресурси Південного берегу Криму та морських прибережних територій Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької і Донецької областей, а також практично безмежні річкові ресурси, що передусім пов'язані із мальовничими ландшафтами навколо Дніпра, Десни, Південного Бугу та ін.

По-друге, в Україні сконцентрована величезна кількість культурно-історичних ресурсів. Так, Центральна Україна багата на історичні пам'ятки, пов'язані із запровадженням і розвитком української державності та культури, Південна Україна є територією, де виявлено чимало пам'яток античної культури, Західна Україна виділяється етнічними особливостями, пам'ятками фольклору, народної архітектури.

В Україні налічується понад 200 тисяч об'єктів пізнавального туризму, понад 300 музеїв [4]. Всесвітньо відомими є історико-культурні заповідники (Києво-Печерський, Переяслав-Хмельницький, Хортиця, Поле Полтавської битви) та історико-архітектурні заповідники (Львівський, Кам'янець-Подільський, Новгород-Сіверський, Софійський). Важливе значення мають палацово-паркові комплекси (Воронцовський, Лівадійський), старовинні замки (Мукачівський на Закарпатті, Луцький на Волині), фортеці (генуезькі фортеці Криму – Судак, Ялта, Феодосія; Хотинська на Буковині, Кам'янецька на Поділлі), залишки стародавніх міст (Ольвії, Херсонеса, Неаполя Скіфського), місця паломництва (Печерська, Почаївська Лаври). І це далеко не остаточний перелік природних та історико-культурних туристичних ресурсів України.

Водночас рівень забезпеченості України **туристичною інфраструктурою** є недостатнім. Найістотніша проблема – відсутність достатньої кількості готельних комплексів, мотелів, хостелів. У 2006 році в Україні функціонувало 1269 закладів розміщення (у 2000 р. їх було 1308). Показник одноразової місткості закладів розміщення у 2007 році становив лише 110,7 тис. місць. При цьому існують певні диспропорції між забезпеченістю окремих регіонів України туристичними ресурсами та закладами розміщення. Інша сторона проблеми – відсутність достатньої кількості готелів вищих та середніх класів, які користуються попитом іноземних туристів із розвинених країн. Це впливає на рівень завантаженості готелів в Україні, що становить лише 31% при нормативі у 60-70% [8].

Щодо забезпеченості санаторно-курортними закладами, то спостерігається зниження їх кількості у 2005/06 р. в порівнянні з 1990 р. на 17,6 % та на 4,9 % в 2006/05 р. в порівнянні з 2000 р. Аналіз динаміки кількості відпочиваючих в санаторно-курортних закладах в 1990-2005/06 рр. свідчить про значне загальне їх скорочення на 48,7 % [8].

Звертаючи увагу на транспортну інфраструктуру, зазначимо, що незважаючи на загальне збільшення довжини доріг з твердим покриттям, проблемою залишається стан та якість дорожньої системи України. Окрім цього, збільшення рівня фізичного та морального зносу основних засобів транспорту, особливо авіаційного і залізничного, ще більше підсилюють кризовий стан галузі та невідповідність сучасним міжнародним стандартам.

Основа **державного регулювання** туризму становить закон України «Про туризм» [3], що визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення прав громадян на відпочинок та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території держави.

Також в Україні з урахуванням основних напрямків розвитку туризму було розроблено концептуальну базу довгострокової Державної програми [9], що передбачила створення організаційно-правових та економічних засад становлення туризму та його інфраструктури як важливого засобу культурного та духовного виховання громадян України, відтворення їх трудового потенціалу. На сьогодні ця програма вважається найдоцільнішою системою дій у туристичному секторі на період до 2010 р., оскільки є офіційно визнаною та законодавчо затвердженою Державною Програмою розвитку туризму на 2002 - 2010 рр.

В той же час, чинна нормативно-правова база не відповідає сучасним тенденціям розвитку галузі, так як не забезпечує урахування особливостей її функціонування, глибокого проникнення в суть проблем та цілеспрямовану комплексну туристичну політику держави. Однією із найважливіших проблем розвитку туристичної галузі України є відсутність суттєвої державної підтримки місцевих ініціатив щодо розвитку туризму [1], ефективної підтримки просування національного туристичного продукту та підвищення соціальної свідомості громадян щодо захисту та збереження історико-культурної та природної спадщини держави. Все це призводить до переорієнтації туризму на виїзний та руйнування важливих складових інфраструктури галузі.

Інформаційне забезпечення. Загальновизнаний на сьогодні факт засвідчує, що передумовою підвищення ефективності туристичної діяльності для всіх регіонів є покращення інформованості як потенційних туристів про наявність туристичних ресурсів, так і потенційних інвесторів про стан інвестиційного клімату в регіоні та інвестиційні проекти в туристичній галузі, а також створення і постійне оновлення інформаційного банку даних про всі зазначені компоненти. Нажаль, в Україні сьогодні фактично відсутня якісна реклама та глибинна інформація про тури по країні та послуги, які надаються, готелі, санаторії тощо. Окрім того додамо, що в 2004 р., незважаючи на те, що

в Бюджеті на такі заходи було передбачено 1,7 млн. грн., отримано лише 40 тис.грн. [10]. Тому абсолютно зрозуміло, що як на внутрішньому ринку, так і за кордоном дуже важко отримати інформацію про Україну туристичну.

Інвестування галузі туризму передбачає сукупність умов, ресурсів і заходів, необхідних для здійснення інвестиційного процесу. Так, останнім часом проблема інвестування у багатьох вітчизняних наукових працях ототожнюється з проблемою залучення іноземних інвестицій. Такий підхід вважаємо некоректним. Для інвестиційного забезпечення розвитку галузі, в тому числі і туризму, слід розглядати та залучати усі можливі джерела, а саме: іноземні джерела, внутрішні інвестиційні джерела підприємств, заощадження населення (напрямую та через фінансові установи) та міжгалузевий рух капіталу.

Однак слід визнати, що потреби туристичної індустрії в прямих капіталовкладеннях значно перевищують існуючу на вітчизняному фінансовому ринку інвестиційну пропозицію, а вагомою причиною низького рівня участі населення в інвестиційному процесі є незначні обсяги вільних коштів (заощаджень) останніх через низький рівень доходів. Саме тому значна увага звертається саме на залучення іноземного капіталу.

В сучасних реаліях України для підвищення інвестиційного інтересу з боку іноземного інвестора є безліч умов, але обумовлених рядом досить суперечливих факторів. Відсутність у даний час ефективної конкуренції серед вітчизняних туристичних підприємств, дешева робоча сила, відносно недорогий і ємний (хоча і не досить якісний) ринок матеріально-технічної бази, неосяжний споживчий ринок і, насамперед, можливість одержання значно більш високі норми прибутку в порівнянні з розвинутими країнами – все це повинно робити українську економіку особливо привабливою для іноземних підприємств. В той же час більшість іноземних експертів виділяють вирішальними факторами інвестиційної привабливості країни стабільність економічної, політичної та соціальної ситуації в регіоні, відсутність яких в Україні фактично ліквідує всі попередньо зазначені умови.

Звернемо увагу, що однією із ключових тез Програми розвитку туризму [9] є створення умов для залучення іноземних і вітчизняних інвестиційних та кредитних коштів у розвиток матеріально-технічної бази туристичної галузі. В той же час, аналізуючи статистичні дані можемо підсумувати що збільшення сум таких інвестицій в основний капітал туристичної індустрії відбулося (рис. 2), хоча їх питома вага в загальному обсязі всіх інвестицій по Україні не змінилася, залишившись на рівні 2004-го року (1,4 % інвестицій в діяльність готелів і ресторанів та 1,7 % у діяльність сфери культури, спорту, відпочинку та розваг в загальній їх вартості за всіма видами економічної діяльності [8]).

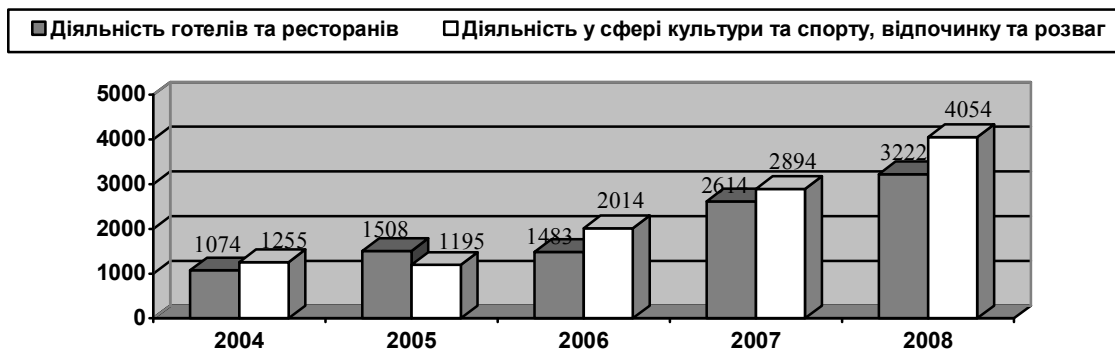

Рис.2. Динаміка інвестицій в основний капітал туристичної індустрії (млн. грн.)*

* Побудовано за даними Державного комітету статистики України [8]

Також зазначимо, що Програма визначає необхідність інвестування в розвиток транспортної інфраструктури, що є однією з основних складових частин функціонування туристичної сфери [9] (див. рис. 3).

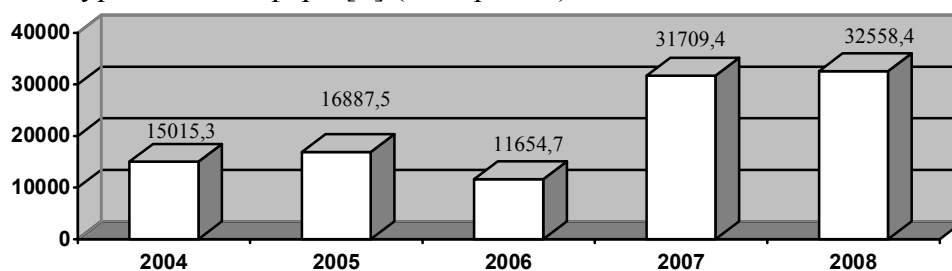

Рис. 3. Динаміка інвестицій в основний капітал транспорту та зв'язку (млн. грн.)*

* Побудовано за даними Державного комітету статистики України [8]

Реальна ж ситуація показала (рис.3), що за період 2004-2008 рр. темпи приросту інвестицій в основний капітал транспорту і зв'язку були нестабільні, і якщо в 2006 році порівняно з 2005-м відбулося значне їх зниження, то в 2007-му – стрімке зростання. Нажаль, в 2007-2008 рр. така позитивна динаміка хоча і збереглася, але значно уповільнилася. Отже, ні існуючий регуляторний механізм, ні економічні і соціальні передумови не можуть забезпечити достатній інвестиційний потік капіталу в розвиток туризму України.

Підсумовуючи все вищезазначене, може стверджувати, що успішність функціонування національної туристичної галузі залежить, в основному, від ефективної системи управління та координації всіх компонентів туристичної привабливості: від туристичних ресурсів та інфраструктури до залучення інвестицій в їх розвиток та якісне обслуговування. Все це вимагає пошуку шляхів не лише покращення стану окремих складових туристичної привабливості, але й визначає необхідність комплексного пошуку заходів її підвищення та максимальної кооперації і координації всіх суб'єктів туристичного господарства.

За таких умов нами розроблені шляхи підвищення туристичної привабливості України як регіону з потужним природним та історико-культурним туристичним потенціалом, але неефективною політикою державного регулювання, інформаційного та інвестиційного забезпечення, що визначає невідповідність міжнародним стандартам існуючої інфраструктури туризму та відсутність попиту на національний туристичний продукт:

- *підвищення національної свідомості та інтересу до туристичної спадщини в першу чергу громадян України шляхом прийняття змін до закону України «Про вищу освіту» та внесення курсу «краєзнавство» до складу обов'язкових предметів програми вищих навчальних закладів. Запровадження такого курсу виконає функцію інформаційного забезпечення туристичної привабливості та залучить потенційних внутрішніх туристів. В той же час забезпечить перспективність інвестування коштів на реставрацію та улаштування туристичних ресурсів і розбудову туристичної інфраструктури за рахунок національних інвесторів;*

- *створення «Регіональних інформаційних туристичних центрів», які повинні виконувати широкий спектр послуг для підприємців у сфері туристичного бізнесу, відпочиваючих, а також потенціальних споживачів. Крім цього, вони можуть виконувати роботи з замовлення зацікавлених організацій щодо збору і систематизації статистичної та іншої інформації про результати туристсько-екскурсійної діяльності на території міста, аналізувати ринки збуту послуг для розроблених інвестиційних проектів, контролювати якість туристсько-екскурсійних послуг, які надаються на території міста;*

- *запровадження кластерної моделі організації туристичного бізнесу, що забезпечить підвищення координації дій всіх суб'єктів галузі та розвиток конкурентних*

переваг регіону шляхом активізації всіх видів туризму, яка передбачає вирішення наступних пріоритетних задач: створення реального реєстру об'єктів туристичної інфраструктури, щоб інвестори знали куди вкладати гроші; забезпечення реклами та створення туристичного іміджу регіону; формування інформаційної бази регіону з визначенням можливих туристичних маршрутів, місць відпочинку, транспортної системи тощо; підвищення рівня кваліфікації та інтелектуального потенціалу працівників туристичної сфери.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Основу туристичної привабливості регіону складають туристичні ресурси, які включають природні та історико-культурні, та туристична інфраструктура. В той же час їх якість, доступність та рівень представлення туристу залежить від державного регулювання, інвестування галузі та інформаційного забезпечення. Успішність функціонування всіх компонентів туристичної привабливості регіону залежить, в основному, від ефективної системи управління та рівня їх кооперації.

Національна туристична галузь, хоч і дуже повільними кроками, але починає покращувати свої показники діяльності і закріплювати позиції на внутрішньому та міжнародному ринках. Саме від того, на скільки ефективно сьогодні буде здійснюватись управління галуззю від мікрорівня - туристичного підприємства, до макrorівня - державного регулятора, залежить все її майбутнє, а отже, в значній мірі і майбутнє економіки України в цілому.

Подальші дослідження будуть стосуватись оцінки інвестиційного забезпечення України та її туристичних регіонів, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Алексеева Юлія Вікторівна. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Ю.В. Алексеева; Одеський регіональний ін-т держ. управління Національної академії держ. управління при Президентові України. — О., 2005. — 20с.
2. Гавран Володимир Ярославович. Управління інвестиційною діяльністю в рекреаційно-туристичній сфері: Дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / В.Я. Гавран. — Л., 2002. — 203 с.
3. Закон України «Про туризм» від 18.11.2003 № 1282-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України: Навч. посіб./ О. О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. - Київ: Альтерпрес, 2007. - 369 с.
5. Мокляк Анджей. Туристські ресурси для потреб іноземного туризму в Україні (в контексті українсько-польських туристичних зв'язків): Дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 / А. В. Мокляк — К., 2004. — 206 с.
6. Музиченко-Козловська Оксана Володимирівна. Економічне оцінювання та регулювання туристичної привабливості території: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / О.В. Музиченко-Козловська; Національний ун-т "Львівська політехніка". — Л., 2007. — 21с.
7. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.unwto.org
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
9. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002–2010 роки” від 29.04.2002 № 583 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Храпко О. Проблеми формування інвестиційної політики в галузі туризму. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://intkonf.org>

Колесник О.А. Экономическая оценка туристической привлекательности Украины.
В статье исследован экономический механизм оценки туристической привлекательности региона, проанализирована туристическая привлекательность Украины, определены проблемы и перспективы ее повышения.

Ключевые слова: туризм, туристическая привлекательность, туристический кластер, региональный информационный туристический центр.

Kolesnik O.A. Economic estimation of tourist appeal of Ukraine.

In the article economic mechanism of estimation of tourist appeal of region is examined, the tourist appeal of Ukraine is analyzed, problems and prospects of its increase are determined.

Key words: tourism, tourism attractiveness, tourist cluster, regional informative tourism center.